

verbum in secundo libro Ruperti de officiis, cap. 9. Initium quoque librorum de officiis apud Waldensem est: « Ea, quæ per anni circulum », et id ipsum est initium librorum Ruperti. Denique conveniunt isti errores librorum de officiis divinis cum aliis ejusdem Ruperti in comment. in Exodum, et in Joannem. Unde non sine causa libri isti Ruperti sine honore et titulo jacuerunt annis ferme 400. nam ætate nostra primum lucem libere aspexerunt. Neque dubium esse potest, an libri isti de officiis divinis ejusdem Ruperti sint, ejus sunt omnia alia opera, quæ eidem adseribuntur: nam in prologo horum librorum de officiis divinis enumerat ipse omnia alia sua opera.

Sexta opinio, seu potius hæresis est ejusdem Joannis Parisiensis, qui (ut refert Thomas Waldensis, tom. II. de Sacramentis, cap. 63.) palam oppugnavit hæresim præcedentem, et aliam excogitavit: docuit enim panem assumi a Verbo, sed mediante corpore parte, id est, mediante corpore Christi, ut corpus accipitur pro parte hominis, non ut accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis, non mediante toto, ne admittere cogeretur, Deum esse panem. Quomodo enim Æthiops non dicitur albus absolute, quia non est candor in toto ipsius corpore, sed solum in dentibus: ita existimabat Deum non debere dici panem absolute, quia non conjungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis ejus.

Septima opinio, seu hæresis, Lutherianorum est, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in lib. de captivitate Babylonica cap. de Eucharistia, duo dicit. Primo, non esse articulum fidei, utrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Eucharistia, sed utrumque posse defendi sine periculo hæresis. Et in hoc valde distinguuntur Lutherani a Calvinistis. Calvinistæ enim dicunt, transubstantiationem, secleratam esse hæresim, et rem prorsus impossibilem: Lutherani dicunt, esse possibilem, et non pugnantem aperte cum fide. Unde etiam Brentius in confess. Wirtemberg. cap. de Eucharistia, et Kemnitius in 2. part. Examen. Concilii Trident. sess. XIII. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quod transubstantiationem faciunt articulum fidei, quam quod eam defendant. Secundo dicit, videri sibi probabilis, et conformius Scripturis, et hoc etiam receperunt omnes Lutherani, ut panis maneat. Tertio, addit veram esse propositionem,

Panis est corpus Christi; propter unionem panis cum corpore, sicut est vera, Christus homo est Deus: ubi insinuat impanationem Ruperti, vel Joan. Parisiensis; tamen non apertius id explicat. Et Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. ad cap. 4. sess. XIII. Concilii Trident. disertis verbis dicit, Lutheranos non ponere unionem personalem Christi cum pane: unde etiam ceteri Lutherani magis adhaerent primo errori ex citatis, quam quinto, vel sexto. Quarto idem Lutherus in serm. de Sacrament. cœnæ Domini. et in Libro « Quod verba Christi: Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent », et in libro qui inscribitur: « Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini », explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cum pane conjungitur, ac dicit, corpus Domini per unionem ad Verbum id adsecutum esse, ut sit ubicumque est Verbum, id est, ubique: quod si ubique est, certe etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atque hanc Lutheri sententiam secuti postea Joan. Brentius in Apologia pro Confess. Wirtemberg. in tractatu de cœna Domini, et in lib. de duabus naturis Christi, et Ascensione, et sessione a dextris, et in libro de Majestate Christi hominis. Mathias Illyricus in lib. de Ascensione Domini. Jacobus Schmidelinus in Thesibus de Majestate Christi hominis. Martinus Kemnitius in libro de duabus Christi naturis. Joan. Wigandus in libro de commun. idiomi. Joan. Tilmannus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique fere omnes Lutherani, ut apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Ubiquitate. Si qui tamen sunt qui ab eo abhorreant, ii sequuntur tria priora, et proinde primum errorem supra citatum Berengarianorum: et in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. cap. 4. ubi dicit fundamentum presentie corporis Domini, non esse ubicumque, tametsi ibi idem in libro de duabus naturis satis aperte ubicumque teneatur.

CAPUT XII.

Refellitur SECUNDUS error Berengarianorum.

Antequam ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt s errore

CAPUT XIII.

Refellitur error Durandi.

delirantium: idque quam brevissime fieri poterit, quod errores illi, excepto primo et postremo, extincti ac sepulti jam sint: postremus autem, qui est de Ubiquitate, a nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sententia vera confirmanda.

Igitur secundus error (primum enim differemus in alium locum) facile refutari potest. Primo, quia (ut Guitmundus scribit lib. III.) fundamentum hujus erroris erat, ne daretur indignus corpus Domini. At hoc fundamentum pugnat cum Apostolo, I. Corin. II: *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat etc.* quem locum supra lib. I. exposuimus, ubi etiam ostendimus consensum Patrum in eandem doctrinam, et respondimus testimonio Augustini, quæ contra a Calvino afferuntur, et olim ab auctoribus hujus secundi erroris afferbantur.

Secundo, cum Sacerdos solus communicaturus est, ut sæpe accidit, si is forte indignus sit, vel consecrabitur panis, et convertetur in carnem Domini, ipso impio Sacerdote agente, vel non. Si consecrabitur; ergo impius sumet corpus Domini, si non consecrabitur; ergo pendet consecratio a bonitate, et malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatistarum, jamdudum explosa a Catholica Christi Ecclesia.

Tertio, si esset vera ea sententia, numquam secretum an aliqua hostia sit vere consecrata; nec posset Sacerdos, nisi temere, dicere: Corpus Domini Jesu Christi; nec liceret ullam hostiam venerari. Nam nemo scit, qui sint justi, qui peccatores; et secundum hanc sententiam non est hostia vere consecrata, nisi quam justi accipiunt.

Quarto, oporteret novum et continuum miraculum Dei in consecratione, et distributione Eucharistiæ adesse, quo fieret, ut Sacerdote consecrante, vel nulla pars consecraretur, si omnes communicaturi essent indigni, vel totum consecraretur, si omnes essent digni; vel partim consecraretur, et partim non consecraretur, si pars communicantium digna esset, pars indigna: et rursum in distributione opus esset novo miraculo, quo fieret, ut Sacerdos non erraret in distributione, licet ignoraret quæ sint partes vere consecrate, et qui sint homines vere digni. At ejusmodi miracula sine ullo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrum asserere, mera stultitia est. Sed de his satis.

Tertius error eorum, qui volunt solam materiam panis remanere, pugnat in primis expresse cum Tridentino Concilio sess. XIII. cap. 4. et canon. 2. ubi legimus, mutationem fieri totius substantiæ panis in corpus Domini: et cum Concilio Constantiensi sess. 8. ubi reprobat error Wiclefi, qui erat, accidentia non manere sine subiecto. Nam ex sententia Durandi, si materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in suo subiecto: subiectum enim accidentium materia est, ex sententia meliorum philosophorum. Imo etiam cum Concilio Lateranensi pugnant videtur hæc Durandi sententia. Neque enim Concilium illud transubstantiari dixisset panem in carnem, nisi totam panis substantiam mutari, significare voluisset: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non transubstantiatio, sed transformatio dici potest. Itaque sententia Durandi hæretica est, licet ipse non sit dicendus hæreticus, cum paratus fuerit Ecclesiæ judicio acquiescere.

Secundo, refellitur hæc sententia. Nam vel informaretur materia panis sola Christi anima, vel tota Christi humanitate. Utrumque autem est apertissime falsum. Non enim ullo pacto dici potest informari materiam illam tota Christi humanitate: nec enim fingi potest, quomodo materia informetur a materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conversionem panis similem esse nutritioni. Ac nec potest dici, materiam panis a sola Christi anima informari: nam illud compositum ex materia panis, et anima Christi, non esset caro, at certe non esset illa caro, quæ de Virgine sumpta est, et in cruce suspensa. Scriptura vero disertis verbis affirmat, Eucharistiam esse carnem illam, quæ crucifixa est, Joannis VI: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Matth. XXVI: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur* (1).

Dicit aliquis pro Durando: Per concomitantiam erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine sumpta est. Sed hoc non

sufficit ad Scripturæ veritatem : Scriptura enim testatur id, quod ex vi Sacramenti est in Eucharistia, esse corpus illud, quod pro nobis ad mortem traditum est : debet igitur non per concomitantiam, sed ex vi Sacramenti esse in Eucharistia caro illa Domini, quæ de Virgine sumpta est.

Tertio, vel materia panis accedit reliquo corpori Christi, et in eo manet; vel accedit, sed non manet; vel non accedit. Si accedit, et manet, ergo quotidie augetur, et crescit corpus Domini, et jam in immensam molem excrevit : si accedit, et postea recedit, ergo quotidie crescit, et decrescit, quod sane quis ferat? si non accedit, ergo tria sunt Christi corpora re ipsa distincta; unum de Virgine sumptum, alterum conflatum ex materia panis, et Christi anima; tertium ex materia vini, et forma sanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogit.

Quarto, si materia manet, et Christi anima informatur : ergo dimensiones panis, dimensiones Christi erunt; ergo extense, et corporaliter corpus Christi in loco erit; ergo vere, et proprie dividi, caleferi, corrumpi poterit. Dices : Non poterit, quia gloriosum est, et incorruptibile. At hoc ipsum probat argumentum, corpus illud non esse gloriosum, et incorruptibile, aut certe corpus gloriosum et incorruptibile lædi, et corrumpi posse : experimur enim consecratum panem, qui per Durandum est materia panis, Christi anima informata, dividi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro se Durandus afferat. Ille satis apposite ad persuadendum probat. Primo, sententiam contrariam esse impossibilem. Secundo, suam esse possibilem. Tertio, suam re ipsa esse veram.

Primum hoc pacto probat : « Conversio fieri nequit, nisi manente materia, seu subiecto in utroque termino conversionis. Hoc enim interest inter creationem, annihilationem, et conversionem, quod in creatione fit, quod non erat : in annihilatione desinit esse id, quod erat : in conversione transit aliquid de uno esse ad aliud : oportet igitur ut remaneat id, quod transit. »

Respondeo, hoc argumentum tolerabile esse, si ab ethnico philosopho fieret. Vere enim naturaliter fieri nequit conversio, nisi

(1) Joan. VI, 52; Matth. XXVI, 26.

manente materia : nec enim possunt agentia naturalia materiam ipsam producere. At Christiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo fecisse materiam, et eam in nihilum posse redigere : mirum profecto est, si non credant ab eodem omnipotente Deo posse mutari materiam, et quodlibet in quodlibet, ex creatis rebus videlicet : nam in Deum nihil verti potest, nec ipse in aliud, siquidem repugnat actui puro omnis potentia passiva. Ad argumentum ergo dico, conversionem posse fieri totius in totum; distingui autem eam ab annihilatione, et creatione, quia per conversionem una, et eadem actione ex uno fit aliud, cum per creationem ex nihilo fiat aliquid, per annihilationem ex aliquo nihil.

Secundum probat Durandus hoc modo : « Christus post resurrectionem vere manducavit, Luc. ult. et proinde vere nutritus est; ergo potest verti in corpus ejus gloriosum panis per modum nutritionis. »

Respondeo, Christum post resurrectionem vere comedisse, quia vero palato, verisque dentibus, et lingua verum cibum sumpsit, et ad stomachum trajecit. Sed potuit non inde nutriri, sed eum cibum in aerem convertere; id quod indicare videtur Beda in comment. cap. ultimi Lucae, ubi ponit hanc similitudinem inter manducationem nostram, qui ex indigentia manducamus, et illam Christi, quæ ex potestate facta est : « Sicut, inquit, aliter aquam terra sitiens absorbet, aliter solis radius candens : sic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducavit. » Porro terra vere sibi adjungit aquam, et ea juvatur, et pinguescit : solis autem radius non sibi adjungit aquam, quam absorbet, sed eam in auram, et vapores dissolvit. Posset etiam dici cum Joanne a Lovanio, in lib. de corpore Domini, Christum vere nutritum eo cibo post resurrectionem, sed sine ulla accessione, vel mutatione sua : potuit enim totum eum cibum vertere in carnem suam præexistentem, ita ut nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior solutio facilior est.

Tertium probat Durandus ex Damasceno lib. IV. de fide, cap. 14. cui possumus addere Gregorium Nyssenum in orat. Catech. cap. 37. et Theophylactum in cap. VI. Joannis, qui dicunt eo modo mutari nunc panem in carnem Christi per consecrationem, quo mu-

tatur olim, dum ipse in terris viveret, per nutritionem.

At Patres illi similitudine nutritionis utuntur, ut veram, et realem mutationem ostendant, non autem, ut in omnibus similia esse velint consecrationem, et nutritionem; neque exempla, et similitudines id unquam exigunt, ut in omnibus omnino conveniant.

CAPUT XIV.

Refellitur quartus error.

Jam vero quartus error de forma panis, ineptissimus est, nec alio fundamento nititur, nisi imperitiæ. Existimabant enim antecessores ejus erroris, panem rem esse mere artificiosam, quia manibus, et arte hominum fit, et proinde formam panis nihil esse, nisi figuram illam externam, et accidentariam, quam in Sacramento remanere videmus. At panis non est res mere artificiosa, nec sola arte humana fieri potest, ut fiunt scamma, vestes, ædificia; sed res est naturalis, et actione naturali agentium naturalium ab hominibus applicatorum conficitur. Quemadmodum etiam rana, scorpiones, apes, calx, vitrum, et alia nonnulla humana arte fieri possunt, quæ tamen naturalia sunt, et formam substantialem habent, eo quod ad ea producenda adhibeantur agentia, seu causæ naturales.

Porro formam substantialem panis, quam esse in pane præter figuram externam, jam ostendimus, in Sacramento Eucharistiæ non remanere, facile probari potest. Nam aut cum materia sua maneret, aut sine illa; et si absque illa, aut informaret materiam corporis Domini, aut sine informatione, et separata a materia omni maneret. Si primum, tunc nulla fieret conversio, et coincideret hæc sententia cum prima. Si secundum, tunc non panis fieret corpus Domini, sed e contrario corpus Domini fieret panis, et Eucharistia formaliter esset panis, non corpus, et Dominus non dixisset accepto pane : *Hoc est corpus meum*, sed ostenso corpore dixisset, *Hic est panis meus* : a forma enim res unquamque accipit esse, et nomen. Si tertium, frustra fieret miraculum hactenus inauditum, ut forma essentialis, et tamen corpo-

(1) Joan. VI, 22; Matth. XXVI, 26.

ralis sine materia maneret. Quorsum enim istud miraculum? Nam accidentia quidem externa utiliter manent in Eucharistia ad velandum corpus Domini; at ista forma invisibilis sine ulla causa maneret.

CAPUT XV.

Refellitur error Rupertii.

Quintus error, quem Rupertii esse diximus, refellitur primo, quia repugnat apertissimis verbis Domini. Dominus enim ait Joan. VI. *Panis quem ego dabo, caro mea est*. At panis ille assumptus a Verbo, est quidem corpus Christi, sed non caro Christi; neque enim per assumptionem illam speciem suam mutat : panis autem corpus est, caro non est. Rursus Dominus ait Matth. XXVI : *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur* (1). At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum; corpus igitur datum Apostolis a Christo manducandum in ultima cœna, non fuit panaceum, sed carneum. Vel si contendas corpus panaceum datum discipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuisse crucifixum, ut facete deducit Tertullianus lib. IV. contra Marcionem.

Responderi posset de corpore panaceo propter unionem hypostaticam prædicari corpus carneum; ac proinde dici potuisse; *Hic panis est corpus illud, quod pro vobis tradetur, et hic panis est caro mea pro mundi vita*; sicut dicimus; *Hic homo est Deus, et hic Deus est homo*.

At non potest ita responderi. Nam prædicatio diversarum naturarum propter unionem hypostaticam non valet, nisi in iis, quæ significantur ut tota quædam, et integra supposita. Unde non dicimus, Corpus est anima, vel homo est anima; neque dicimus, *Hic Deus (Christus) est corpus Christi, vel anima Christi, sed tantum, est homo*. Eodem igitur modo posita assumptione hypostatica panis a Verbo, liceret dicere, *Hic panis est Deus, vel est Christus, vel est homo*; non tamen posset dici, *Hic panis est caro Christi, vel hic panis est corpus carneum Christi* : caro enim, seu corpus carneum significantur, ut partes naturæ humane, non ut integra supposita. Nec potest dici, *carnem et*

corpus Joan. vi. et Matth. xxvi. accipi pro supposito, seu pro re totali, saltem per figuram intellectiois, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat viam suam*, Gen. vi. et *Verbum caro factum est*, Joan. i. (1). Nam pronomina addita in utroque loco cogunt, ut accipiamus carnem et corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est; et Hoc est corpus meum, ubi, mea, et meum*, non permittunt ut illa accipiantur pro toto, seu supposito.

Posset quis rursus pro Ruperto respondere, corpus Christi carneum per concomitantiam naturalem esse in Eucharistia simul cum corpore Christi panaceo, quandoquidem unita sunt illa corpora in eodem supposito: et ideo vere dici potuisse de Eucharistia: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur*.

At neque hæc responsio solida est. Nam unio hypostatica non trahit secum concomitantiam unius naturæ cum altera; alioqui ubicumque est Verbum cum sua Divinitate, ibi etiam esset humanitas Christi per naturalem concomitantiam: quod falsum esse docent omnes Catholici contra Ubiquistas. Adde, quod Rupertus ipse non admittit istam concomitantiam: nam lib. II. de officiis divinis, cap. 2. dicit, eundem Christum sursum, id est, in celo esse in carne; deorsum, id est, in altari, esse in pane.

Secundo posset hic error refutari omnibus ferme testimoniis Patrum, quæ supra toto lib. 2. adducta sunt: omnes enim una voce clamant, nobis in Eucharistia dari corpus Christi carneum de Virgine sumptum, et in ligno crucis extensum etc.

Tertio ratione refelli potest. Nam nulla omnino causa reddi potest, cur panem hypostaticè Christus assumere voluerit: cur enim hominem assumpsit, tota causavit, ut hominem liberaret. Ideo enim neque Angelum, neque naturam aliam assumpsit, quia res cætera aut non egebant liberatione, aut non poterant liberari: solus homo capax, et indigens liberationis erat. Quorsum igitur panem assumeret, qui nulla liberatione egebat.

Adde, improbable esse omnino, ut unio hypostatica Dei cum creatura quotidie fiat, et quotidie destruat: nihil enim majus, et mirabilius Deus creaturis donavit, quam suam ipsius personalitatem, cum Verbum caro factum est. At quis ferat, donum tam

singulare quotidie cum pane communicari, et iterum paulo post auferri?

Adde ultimo, quod hæc opinio fidem nostram sine causa facit odiosam, et ridiculam infidelibus, et dat ansam cum fundamento blasphemandi. Nam absurda, quæ hæretici falso colligunt, cum dicunt, Christum in Eucharistia posse cadere in terram, rodi a muribus, ire in secessum, comburi etc. secundum hanc sententiam verissima essent. Si enim panis materialis per unionem hypostaticam est corpus Christi, atque adeo Christus esse: quomodo negari possit, Christum, sive ejus corpus cadere, rodi, putrescere, ire in secessum, cremari, cum panis ille cadit, roditur, putrescit, in secessum abit, crematur?

Sed pro hac sententia adduci posse videntur quædam Patrum testimonia. Nam Cyprianus in serm. de coena Domini comparans Eucharistiam cum Incarnatione, sic ait: « Sicut in persona Christi humanitas videbatur, et latebat Divinitas, ita Sacramento visibili divina sese infudit essentia. » Remigius Remensis in cap. x. prioris ad Corinth. « Caro, inquit, quam Verbum Dei Patris assumpsit in utero virginali in unitate suæ personæ, et panis, qui consecratur in Ecclesia, unum corpus sunt. Divinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illa, replet et istum panem. » Similia habent Haymo in comment. ejusdem loci; et Damascenus lib. IV. c. 14. Huc etiam trahi possent testimonia Theodoretus in 1. et 2. Dialogo; et Gelasius in lib. de duabus naturis Christi, qui videntur ita velle panem, et corpus Domini uniri in Sacramento, quomodo uniantur in Christo Divinitas, et humanitas.

Sed hæc omnia facile solvi possunt. Nam Cyprianus, Remigius, et Damascenus cum dicunt, panem se infundere Divinitatem, intelligunt ita se infundere, ut convertat panem in corpus Domini omnipotentia sua, non autem, ut hypostaticè sibi conjungat. Nam Cyprianus dicit ibidem aperte panem mutari, quoad naturam, et sic fieri carnem omnipotentia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo secutus est) dicit esse idem corpus panem consecratum, et corpus ex Virgine, quia panis in corpus vertitur. Sic etiam Damascenus multis verbis conversionem panis in carnem docet et probat. Porro Theodoretus et Gelasius comparant Eucharistiam cum Incarnatione propter quandam similitudinem, non

quod in omnibus paria sint: similitudo autem in eo sita est quod sicut in Eucharistia sunt species panis, et etiam est caro Christi, et non confunduntur ista, nec permiscuntur; ita in Christo sunt duæ nature confusæ, et impemistæ. Quod autem affinet ad substantiam panis, mutari illam non negant. Nam etiam ipsi ibidem (ut supra docuimus) aperte meminerunt mutationis terreni panis in rem cælestem, id est, carnem Christi gloriosam. At Rupertus contraria via ingreditur, quippe qui in cap. vi. Joannis apertissime docet, a Christo panem fieri corpus, non mutando vel destruendo panem, sed assumendo ad personam suam.

panis est Deus, et Deus est panis; quod est alterum incommodum, quod Joannes ille vitare cupiebat. Nam licet panis a Verbo assumatur mediante solo corpore Christi: tamen quia Verbum indivisibile est, a toto Verbo assumitur, et in toto Verbo subsistit ille panis, perinde plane, ac si mediante tota humanitate Christi assumeretur; quare vere dicitur Deus Verbum esse panis. Nec similitudo Æthiops repugnat: nam si candor, qui est in dentibus Æthiops, medianibus dentibus in toto corpore existeret, totus Æthiops diceretur candidus. Vide plura apud Durandum in IV. dist. 40. quæst. 1.

CAPUT XVII.

Refellitur error Ubiquistarum.

De errore Ubiquistarum fuse tractavimus in libris de Christo, ad quem locum lectorem remittendum putavimus. Hic autem contenti erimus brevissime demonstrare, perfigentium Ubiquitatis, non modo non explicari vel confirmari, sed plane obscurari, et everti Sacramentum Coenæ Domini.

Primo igitur ex Ubiquitate sequitur, Eucharistiam non esse Sacramentum. Sacramenta enim novi Testamenti a Christi institutione pendet, et a ritu, et verbis, quæ ille præscripsit. At præcipuum quod est in Eucharistia, ab institutione, ritu, et verbis Christi non pendet, si vera est Ubiquistarum doctrina; non igitur Eucharistia Sacramentum Christi est. Propositio conceditur ab omnibus, et supra a nobis in lib. de Sacramentis in genere probata est, nullo ex adversariis dissentiente. Assumptio autem est ipsius Lutheri in lib. quod verba Domini, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent. Ibi enim affirmat ex eo, quod Christus sedet ad dexteram Dei, evidenter sequi ut ejus corpus sit in pane, etiamsi illa verba, *Hoc est corpus meum*, neque a Christo dicta fuissent, neque scripta essent. Et quamquam id Lutherus non diceret, tamen aperte sequeretur ex ejus sententia. Si enim ex unione hypostatica Christi corpus est ubique, certe fuit in pane ante Sacramenti institutionem, neque ab ea ullo modo pendet præsentia ista Christi in coena.

Dicent fortasse, Sacramentum Coenæ pendere ab institutione, et verbis Christi quan-

CAPUT XVI.

Refellitur error Joannis Parisiensis.

Sextus error Joannis Parisiensis iisdem argumentis refellitur, quibus error præcedens Rupertus: et præterea habet aliud majus incommodum, quod vult panem immediate assumi a corpore Domini. Multi enim non sine causa dubitant an possit fieri, ut creatura creaturam hypostaticè assumat. Et præterea corpus Domini in Christo caret propria personalitate; quomodo igitur poterit aliis communicare, quod in se non habet?

Sed nec obinet iste error, quod cupit, nimirum, ut possit dici vere: Panis est corpus, et non cogamur admittere, panem esse Deum. Nam adhuc posita illa assumptione panis a Verbo mediante corpore Christi, non est vera propositio, Panis est corpus: siquidem corpus, ut hic sumitur, est pars quædam naturæ humane, et proinde non potest prædicari, vel de toto, vel de altera parte coassumpta. Sicut enim non dicimus: Deus est corpus Christi, nec Divinitas est corpus Christi, sed solum, Deus est homo: ita non possit dici, Panis est corpus Christi, vel essentia panis est corpus Christi; licet in eodem supposito subsisterent. Quomodo etiam non dicimus, Digitus est manus, vel annulus est digitus; licet digitus mediante manu in corpore subsistat, et annulus mediante digito sit in manu. Et præterea posita illa assumptione, poterit omnino vere dici,

(1) Gen. VI. 42; Joan. I. 14.

tum ad symbola panis, et vini, quae non essent symbola, nisi a Domino ad hoc instituta fuissent. Sed hoc est incidere in sententiam Sacramentarium, ob quam cavendam, inventa erat Ubiquitas. Nam Sacramenta et eorum efficacia et veritas integre pendent ab institutione et verbis Christi. Si ergo ab institutione et verbis Cœnæ non pendent, nisi symbola illa, et eorum significatio; ergo Sacramentum cœnæ nihil omnino est, nisi symbolum externum significans corpus Christi: et proinde illa verba, *Hoc est corpus meum*, quibus hoc Sacramentum conficitur, exponenda erunt, ut Sacramentarii faciunt, per illa, Hic panis significat corpus meum, vel est signum corporis mei.

Secundo, ex Ubiquitate sequitur, Christi corpus non posse vere manducari ore corporali, sed solum ore spirituali per fidem et gratiam, seu energiam et effectum; et consequenter non posse manducari, nisi a piis. At hæc est ipsissima hæresis Sacramentarium, ob quam destruendam Ubiquitas in mundo apparuit. Quod id sequatur, sic ostendo. Quod est ubique, non potest moveri, nec transire de loco ad locum; ergo licet corpus Christi sit in pane, tamen non manducatur, cum panis manducatur, quia non movetur, nec transit cum pane e manu ad os, et ab ore ad stomachum: nam etiam antea erat in ore et in stomacho, priusquam panis eo veniret. Et explicatur exemplo Dei. Deus ubique est, et quia ubique non movetur cum rebus, in quibus est, nec per se, nec per accidens; et ideo licet sit in pane, non tamen manducatur, cum pane; licet in aere, non tamen attrahitur cum aere intra pectus, neque eicitur cum respiramus. Et confirmatur. Nam si corpus Domini, quia est in pane, cum pane manducatur, ergo quia in terra cum terra calcatur; et quia est in ligno, cum ligno comburitur; et quia est in saliva, cum saliva expuitur. At hæc et similia, falsa esse constat. Quod si Christi corpus re ipsa et ore corporali non sumitur, sequitur aut esse inanem Cœnam Domini, aut saltem spiritualiter sumi per energiam, et per fidem, et solum a piis, qui habent fidem, et hoc est quod volunt Calvinistæ.

Tertio, etiamsi posset sumi corpus Christi ore corporali, cogentur nihilominus fateri, nullum esse fructum Cœnæ Domini, nisi energiam quamdam, ut dicunt Calvinistæ. Nam si Christi corpus est ubique, non egemus Cœna Domini, ut Christi corpus habeamus, neque opus est ad Ecclesiam ire, aut parere se ad

Communionem, aut institutionem audire, sed possumus domi nostræ in pane, et vino, et in quolibet cibo, imo et in aere quem inspiramus, Christi corpus habere. Quorsum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodest?

Lutherus hoc argumentum sibi ipse objecit, in lib. quod verba Domini firmiter stent: ac respondit, Christi corpus esse ubique, sed non posse ubique capi, sed solum in ea re, quam ipse ad hoc instituit. Et ponit exemplum de radiis solaribus, qui licet undique nos circumdant et impleant, cum in sole consistimus, tamen non possumus ex eis cistam implere, et nobiscum deferre. Similia dicit in serm. de Eucharistia, ubi docet Christi corpus esse ubique, sed non debere quæri, vel accipi citra verbum ejus: verbum autem non dicit Christi corpus debere quæri, vel accipi, nisi in pane Cœnæ Domini. Nam etiam in laqueo (istis enim exemplis novus Propheta mirifice delectatur) est, et tamen non debeo collum in laqueo injicere, et longam litteram facere; quia verbum Dei hoc non dicit.

At hæc omnia frustra dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Domini, quod ubique est, non ubique posse utiliter haberi, aut simpliciter non posse ubique haberi. Hoc autem, quod posterius dixi, nulla ratione defendi potest. Nam quod ubique est, impossibile est non ubique haberi; implicat enim contradictionem, ut habeam panem, et non habeam in illo corpus Domini, si ubique ut corpus Domini. Neque exemplum de radiis solaribus ad rem facit: radii enim illi non sunt ubique. Neque valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Christi corpus esse ubique, vel non: si non id docet, ergo temere Lutherani docent Ubiquitatem: si vero id docet, ergo non citra verbum, sed plane duce verbo ubique Christum habemus, et sumimus. Sed verisimile est Lutherum id intellexisse, quod primo loco posuimus, nimirum, non ubique, sed solum in Cœna, Christi corpus haberi utiliter, et efficaciter: nam ita exponit Brentius in lib. de duabus naturis, et Ascensione Christi. Dicit enim corpus Domini esse ubique personaliter, sed in Cœna esse etiam definitive, id est, ex definitione, et decreto Dei; qui modus essendi addit solum efficaciam, nam in Cœna Domini sumitur efficaciter, et nusquam alibi. At quid est hoc aliud, nisi Calvinismum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habe-

mus in Cœna, quod non habeamus extra Cœnam, nisi efficaciam quamdam; et proinde vi Cœnæ non sumi corpus, sed energiam ejus, quae est Calvinii sententia.

Quarto, dogma est a Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non esse in Eucharistia extra usum, id est, non esse nisi dum sumitur: et ea de causa non servant species consecratas, neque deferunt ad ægrotos. At Ubiquitas destruit istud dogma: si enim corpus Domini ubique est, erit etiam ante usum in pane.

Ridicula autem responsio Smidelini est in libro adversus Albertum Sperlingum, ubi dicit: «Quod aiunt Lutherani, corpus Domini non esse in Eucharistia extra usum, non intelligi de presentia, sed de distributione, quia nimirum non distribuitur extra usum.» At vel Smidelinus loquitur de quocumque usu in genere, vel de usu Cœnæ Domini, id est, de ritu illo, quo utimur in consecratione, et distributione Eucharistiae. Si de quocumque usu, idem est dicere non distribui extra usum; et non distribui, nisi cum distribuitur; quod est certum, sed nunquam fuit in controversia. Si de usu, et ritu Cœnæ Domini, falsum est non distribui corpus Domini extra illum usum. Nam quidquid porriginus, seu distribuimus in quocumque loco, in eo distribuimus corpus Domini, si corpus Domini ita est ubique, ut tamen distribui possit. Nam (ut supra demonstravi) quod est ubique, non potest distribui, cum necessario sit immobile.

Quinto, aecedat confessio ipsorum Ubiquistarum, qui et si valde urgeant Ubiquitatem, tamen satis aperte indicant, se coactos inopia rationum ad eam confugisse. Nam Brentius in libro qui inscribitur: *Recognitio Brentii*; aperte fatetur, non posse Lutheranos evadere quin cogantur admittere consecrationem Papistarum, nisi ponatur ista Ubiquitas. Itaque videmus, Ubiquitatem non per se placere, sed solum quia non habent quod dicant, quando ab eis petitur, unde fiat, ut corpus Domini sit in Eucharistia, si rejicitur consecratio.

Illyricus autem in libro de mystica Sacramentali, et externa presentia corporis Domini in Cœna, dicit oportere admittere Christi presentiam in Ecclesia, etiam hic in terris secundum humanam naturam, quia alioqui Ecclesia caret capite, et cogereetur admittere ejus Vicarium, id est, Papam. Quare Ubiquitas ista, non ideo placuit Illy-

rico, quia sit in se valde speciosa, sed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoque in 2. parte Exam. cap. 4. sess. 13. et liber Concordiæ corporis Domini in Eucharistia non esse ponendum in Ubiquitate, sed in verbis Domini: *Hoc est corpus meum*, et tamen postea, cum ad rem venit, quia non possunt reddere ullam rationem illius presentiae, cum rejecerit consecrationem, ad Ubiquitatem confugiunt, eamque totis viribus tuentur. Sed de his satis.

CAPUT XVIII.

Explicatur sententia Ecclesie.

Erroribus confutatis, explicanda, et confirmanda est veritas. Ecclesie igitur sententia est, rationem proximas, et propriam cur sit in Eucharistia verum Domini corpus, non esse assumptionem panis ad personam Verbi, neque Ubiquitatem, neque simplicem, et quasi localem unionem panis cum corpore, neque mutationem partialem panis in corpus, sed totalem conversionem substantiæ panis et vini in corpus et sanguinem Domini. Et quamvis in hoc Theologi conveniant ob Conciliorum, et Ecclesie auctoritatem, tamen in modo explicandi nonnihil discrepant. Sequar autem in hoc mysterio explicando communiorem, et tutiorem viam S. Thomæ, atque, aliorum graviorum Theologorum.

Igitur tria sunt observanda. Primum est, ad veram conversionem quatuor conditiones requiri. Prima, ut aliquid desinat esse: non enim est intelligibile, ut unum convertatur in aliud, nisi id quod convertitur, desinat esse, quod antea erat. Hinc Augustinus lib. 18. de civit. Dei, cap. 18. docet, non fuisse veras conversiones illas, quas Gentiles jactabant factas a suis magis, vel diis, ut Arcadium in lupos, sociorum Diomedis in aves, sociorum Ulyssis in varias bestias, Iphigeniæ in cervam, et alias similes. Nam cum Iphigenia inventa esset alibi viva, post conversionem in cervam, intelligi potuit non eam vere conversam fuisse, sed Daemonis arte subito inde adductam, et in ejus locum cervam substitutam.

Si objicias, in conversione uxoris Loth in statuum salis, nulla pars substantiæ illius femine perit, sed tantum translata est anima in alium locum, et in materia ejus intro-

ducta est forma salis: et tamen ea verissima conversio fuit. Respondeo; Conversio non requirit ut desinat esse, nisi id, quod convertitur. Quare si id quod convertitur, sit ali- quod compositum, satis est si desinat esse ipsum compositum, etiamsi forte pars aliqua, vel etiam omnes, post dissolutionem compositi maneant. Ita igitur vera conversio fuit uxoris Loth, quia illud compositum, id est, illud corpus carneum, et illud animal rationale, vere desit esse: quomodo philosophi vere dicunt, converti aquam in aerem, licet materia remaneat; quia quod convertitur est aqua non materia, et vere post conversionem non remanet aliquid, quod sit aqua, vel quod fuerit aqua. At si id quod convertitur, non solum sit compositum, sed etiam partes ejus, tunc etiam partes debent simpliciter desinere esse; et hoc fit in Eucharistia. Nam ideo Concilium Trident. dixit, conversionem fieri totius substantiæ panis, id est, tam formæ, quam materiæ.

Secunda conditio est, ut aliquid succedat in locum ejus, quod desinit esse; alioqui non esset conversio, sed corruptio, vel annihilatio, si terminus illius actionis esset non esse rei. Atque hoc significamus cum dicimus, unum converti in alterum, sive quod fuit unum, nunc esse alterum: indicamus enim his sententiis unum alteri successisse.

Hinc intelligimus inanem, et supervacaneam fuisse Cajetani subtilitatem, in comment. S. Thomæ III. par. quæst. LXXV. artic. 4. ubi concedit quidem nullam partem substantiæ panis remanere post consecrationem, et tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum ut vere dici possit; Quod fuit panis, nunc est corpus Christi. Sed non erat opus ista speculatione: vere enim dici potest: Quod fuit panis, est corpus Christi; licet nihil omnino maneat, quod fuerit panis. Nam illæ sententiæ ex communi modo loquendi, significant solum id quod convertitur, non desinere in nihil, sed in aliquid, quod ei succedit. Hoc enim modo, sine ullo mysterio, dicunt de naturalibus mutationibus philosophi: Quod fuit lignum, nunc est ignis, et quod fuit aqua, nunc est aer: et tamen nihil manet, quod prius fuerit lignum, vel aqua; materia enim quæ manet, nunquam fuit lignum, vel aqua.

Tertio conditio est, ut sit connexio quædam et dependentia inter definitionem unius, et successionem alterius, ita ut unum desinat, ut alterum succedat, et vi desitionis fiat

successio. Nam si ista non essent connexa, non esset una actio, quæ dici posset conversio, sed essent duæ actiones per accidens se concomitantes, quarum una annihilatio, altera creatio diceretur. Ut exempli gratia; Si Deus annihilasset uxorem Loth, et deinde ubi illa fuerat, creasset statuam salis, nulla esset ibi conversio. At conversio fuit; quia illa ipsa actio, per quam desit esse uxor Loth, introduxit in ejus locum statuam salis.

Atque hinc intelligi potest, cur panis in Eucharistia, revera non annihilatur, licet nihil ejus remaneat post consecrationem, quia nimirum actio per quam panis desinit esse, non terminatur ad nihil, sed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini; annihilatio autem est actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cerimus in naturali transmutatione. Nam cum aqua veritatur in aerem, nihil prorsus remanet forma aquæ, et tamen ea forma non annihilatur; quia actio, quæ illa destruit, non terminatur ad non esse illius formæ, sed ad esse formæ aeris: num ab eodem agente, eadem actione, et iisdem dispositionibus una pellitur, et alia introducitur, imo ideo uno pellitur, ut alia introducat. Quod enim quidam dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ, inane est. Siquidem in potentia materiæ manet quidem forma quæ tunc corrumpitur, cum generatur aer: illa enim nusquam manet, nisi in potentia Dei objectiva. Sed hoc non impedit annihilationem, alioqui nihil annihilari posset.

Quarta conditio est, ut tam terminus a quo, quam terminus ad quem, sit vere positivus. In hoc enim distinguitur perfecta conversio, non solum a creatione, et annihilatione, sed etiam a naturali conversione; nam licet ex uno fiat aliud, ut ex aqua aer, et proinde sit aliquo modo uterque terminus positivus: tamen quia non introducitur forma aeris in materia aquæ, nisi prius ea disposita sit per certas qualitates; inde est quod præcedit privatio formæ aeris in materia aquæ, ipsam introductionem formæ aeris: tunc enim materia dicitur privata, cum habet dispositionem ad formam. Itaque terminus a quo in tali conversione, non tam est aqua, quam privatio aeris, et proinde terminus a quo non est positivus, sed privativus proprie loquendo. At in conversionibus supernaturalibus, qualis fuit uxoris Loth in statuam salis, et aquæ in vinum in Cana Galiliæ, et virgæ in draconem tempore Mosis,

uterque terminus proprie positivus erat. Non enim Deus disposuit materiam uxoris Loth, ad formam salis recipiendam, aut aquæ materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, sed in momento effecit, ut unum desineret in ordine ad alterius successionem: atque ita non fuit facta statua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente privationem, sed ex materia habente formam contrariam.

Ex quo intelligimus conversionem panis in corpus Domini esse perfectissimam conversionem, et distingui ab omnibus aliis mutationibus, sed similiorum tamen esse conversionibus supernaturalibus jam dictis, quam ullis aliis: solum enim in duobus ab his distinguitur. Primo, quod in illis conversionibus probabile est materiam primam mansisse sub utroque termino, in hac autem certum est non manere. Secundo, quod in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata sunt cum forma substantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ prius erant, sola substantia mutata. Hæc igitur dicta sint de conditionibus, et natura conversionis.

Secundo notandum est. Ad veram conversionem non requiri, ut id, in quod aliquid convertitur, de novo producat, sed satis esse si unum alteri succedat (ut diximus) sive id tunc producat, sive aliunde adducatur, sive alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri potest conversio. Nam si terminus ad quem non existat, vi conversionis, necessario producat, et inde vocatur a quibusdam ea conversio productiva; qualis fuit conversio aquæ in vinum in Cana Galiliæ, et aliæ permulta. Si vero terminus ad quem existat, sed non in eo loco, ubi est terminus a quo, tunc vi conversionis adducatur ad eum locum, et inde vocatur ea conversio adductiva: talis fere est conversio cibi in hominem per nutritionem, quod attinet ad introductionem animæ: quamvis enim caro, quæ fit ex cibo, vere producat; tamen anima non producat, sed tantum per nutritionem fit ut incipiat esse in ea materia, ubi antea erat forma cibi. Si denique terminus ad quem existat, et in ipso loco eodem, ubi est terminus a quo, ut verbi gratia, si duo corpora æqualia se penetrant, et unum divina virtute totaliter vertatur in aliud, tunc vi conversionis non producat, neque adducatur terminus ad quem, sed solum conservabitur, et inde dicitur ea conversio conservativa: nam cum non possint naturaliter duo cor-

pora simul esse, si Deus unum interiret, ut alterum naturaliter ibi servaret, diceretur unum in alterum converti, ex eo quod unum desineret esse, ut alterum permaneret in esse.

Ex his colligimus conversionem panis in corpus Domini non esse productivam, nec conservativam, sed adductivam. Nam corpus Domini præexistit ante conversionem, sed non sub speciebus panis: conversio igitur non facit, ut corpus Christi simpliciter esse incipiat, sed ut incipiat esse sub speciebus panis. Porro adductivam vocamus istam conversionem, non quia corpus Christi per hanc adductionem deferat suum locum in cælo, vel quia per motum localem huc de cælo adducatur, sed solum quia per eam fit, ut corpus Christi, quod antea solum erat in cælo, jam etiam sit sub speciebus panis, et non solum sub illis sit per simplicem præsentiam, sive coexistentiam, sed etiam per unionem quædam, qualis erat inter substantiam panis, et accidentia panis, excepta tamen inhærentia: de qua re plura infra dicemus.

Sed objicit aliquis. Si per conversionem istam non producat corpus Christi, sed tantum sit præsens; ergo terminus ad quem non est substantia, sed accidens; ergo conversio ista non substantialis, sed accidentalis est.

Respondeo, etiam terminus ad quem, est substantia. Non enim per conversionem istam fit præsentia (relationes enim non fiunt, sed consequuntur) sed fit, ut corpus Christi succedat panis: proinde substantia in substantiam transit, et substantia substantiæ succedit; non enim panis convertitur in præsentiam corporis Domini, sed in ipsum corpus Domini.

Tertio notandum est. Subjectum in quo recipitur actio divina hujus conversionis, partim esse panem, partim corpus Christi. Nam illa actio, ut conversio, in pane recipitur; panis enim est, qui convertitur, proinde panis solum mutatur substantialiter. At illa eadem actio, ut adductiva corporis Christi, in ipso Christi corpore, recipitur: illud enim est, quod adducitur, id est, acquirit esse sub speciebus panis, quod antea non habebat.

Quod autem S. Thomas, et alii dicunt, corpus Christi incipere esse in Sacramento, non per mutationem sui, sed per mutationem panis in ipsum, verum est, sed intelligi

debet de mutatione deperditiva; non autem de omni mutatione. Nam vere corpus Christi quod est in celo, non mutat, nec substantiam, nec ulla accidentia, nec ipsum etiam locum; tamen acquirit aliquid quod non habebat, nimirum esse Sacramentale, quod sine aliqua mutatione intelligi nequit. Nam si absque conversione ulla in ipsum, idem corpus Domini in celo manens, poneretur a Deo etiam in terra, quod fieri posse nos supra docuimus; imo et factum esse probavimus ex apparitionibus Domini post Ascensionem: certe negari non posset, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipso corpore, tanquam in subjecto recipeatur, et proinde ipsum corpus aliquo modo mutaretur. Eodem igitur modo, cum per conversionem panis, idem corpus in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidem ut conversio, sed ut adductio est. Præterea corpus Domini per illam conversionem acquirit novam, et realem relationem præsentiae, ad species panis, et ad altare: requiritur igitur aliquid fundamentum illius relationis, quod sane aliud fingi non potest præter mutationem aliquam. Denique conversio, quatenus panem destruit, non tam est actio, quam negatio actionis: Deus enim destruit panem, dum desinit eum conservare. At per negationem nihil positive, et realiter fieri potest; ergo positio corporis Domini sub illis speciebus, quæ est quid positivum, non fit ab illa conversione, ut ea est in pane, sed ut est, et recipitur in corpore Christi.

Dices: Si panis destruitur per negationem actionis, et corpus Domini ponitur in Eucharistia per actionem positivam; ergo transsubstantiatio non est una actio, sed continet duo quædam, nimirum negationem actionis, et actionem. Respondeo: Transsubstantiatio est una actio, quia est quædam voluntas, seu volitio Dei, qua ipse vult non conservare panem, ut in ejus locum ponatur corpus Domini.

CAPUT XIX.

Probat ex verbo Dei transsubstantiatio.

Nunc tandem confirmanda est sententia Catholicæ Ecclesiæ, quæ docet, panem con-

(1) Math XXVI, 26.

verti in corpus Domini, et eam conversionem esse propriam rationem presentie corporis Domini in Eucharistia: ex quo simul confutabitur prima sententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani sequuntur de simplici conjunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

Primum autem argumentum ducitur ex illis Domini verbis: *Accipite, et manducate, hoc est enim corpus meum* (1). Hæc enim verba necessario inferunt, aut veram mutationem panis, ut volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, ut volunt Calvinistæ, nullo autem modo sententiam Lutheranorum admittunt: nam Dominus accepit in manibus panem, eumque benedixit, et dedit discipulis, et de eo ait: *Hoc est corpus meum*. Itaque panem accepit, panem benedixit, panem dedit, et de pane dixit: *Hoc est corpus meum*. Vel igitur benedicens mutavit in corpus reipsa vere, et proprie, vel mutavit improprie, et figurate, addendo significationem, quæ non habebat; vel nullo modo mutavit. Si mutavit reipsa, vere, et proprie; ergo panem mutatum dedit, et de pane mutato verissime dixit: *Hoc est corpus meum*. Id est, quod sub specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus, et hoc est quod dicunt Catholici. Si vero quis dicat, panem mutatum esse figurate, tamen datus erit Apostolis panis, qui figurate erit corpus Domini, et illa verba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramentariorum, quam et nos, et Lutherani communi consensu rejicimus. Si quis denique dicat nullam fieri mutationem, is cogitur dicere, panem non mutatum datum esse Apostolis, et de illo esse dictum: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis verus ac triticus, vere, et proprie est corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti potest, sive agamus de re ipsa, sive de propositione: nec enim ullo modo fieri potest, ut una res non mutetur, et tamen fiat alia; esset enim ipsa, et non esset ipsa. In propositione autem affirmativa, necesse est, ut pro eodem supponant subjectum, et prædicatum; alioqui esset falsa prædicatio. Non igitur potest fieri, ut vera sit propositio, in qua subjectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim et corpus Domini res diversissime sunt.

Ad hoc argumentum respondit Lutherus in lib. de Babyl. captiv. cap. de Eucharistia, non oportere Aristotelem facere rerum tam sublimium. Deinde addit, si, propter istam regulam philosophicam, oportet panem transsubstantiari, oportebit etiam propter eandem transaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, et hoc rotundum est corpus Christi. Denique ponit exemplum, in quo apparet posse prædicari diversum de diverso sine transsubstantiatione: dicimus enim in Christo, Hic homo est Deus, et Hic Deus est homo: et tamen nulla fit transsubstantiatio hominis in Deum, vel contra. Ex his ista concludit: «Ego sane, si non possum consequi, quomodo panis fit corpus Christi, captivabo tamen intellectum meum in obsequium Christi, et verbis ejus simpliciter inhaerens credo firmiter, non modo corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi.»

Sed hæc nullo negotio refelluntur. Nam quod ad primum attinet, si Aristotelem iudicem vocaremus in questione dialectica, seu philosophica, qualis est hæc de natura enunciationis affirmativa, non deberet Lutherus id tantopere ægre ferre. Sed non hic opus habemus Aristotele, cum sensus communis sufficiat. Nam si liceat affirmare disparata de disparatis, licet eodem jure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de tenebris lucem, de Christo Belial, et de Belial Christum: neque fides nostra ad id nos obligat, ut ea defendamus, quæ evidenter implicant contradictionem. Adde, quod nusquam Dominus disertis verbis dixit: Hic panis est corpus meum; ut opus sit in ea re ita captivare intellectum, ut non obstante evidenti contradictione, cogamur credere panem triticum esse corpus Christi.

Quod vero Lutherus secundo loco adfert de transaccidentatione, levissimum est. Non enim admittimus illas propositiones: Hoc album, vel hoc rotundum est corpus Christi; neque cogimur eas admittere, licet fateamur panis accidentia in Eucharistia remanere. Nam illud: *Hoc est corpus meum*, non significat, Hoc album est corpus meum; pronomen enim, *Hoc*, non supponit pro accidente, sed pro substantia. Itaque non cogimur dicere, Hoc album est corpus meum, sed nec possumus admittere. Nam «Hoc album» ante consecrationem supponit pro pane, post con-

secrationem non supponit pro pane, qui panis ibi non est; nec pro corpore Christi, quia corpus Christi non est subjectum illorum accidentium, sed supponit pro quantitate remanente, quæ est subjectum accidentium reliquorum: porro quantitas illa alba et rotunda non est corpus Christi, ut patet.

Vide de ista questione, an hoc album sit corpus Christi, miras fraudes Wiclefi apud Thomam Waldensem, tom. II. cap. 52. Ille enim jubeat uno verbo responderi, an hoc album, et rotundum (demonstrata sacra hostia) sit corpus Christi. Si enim concederetur, inferebat: Ergo corpus Christi est album, et rotundum etc. Si negaretur, turbabantur simplices fideles, qui putabant negari veritatem corporis Domini in Eucharistia. Sed respondendum fuit: Hoc album non est corpus Christi, sed est quantitas quædam rotundæ figure, et albi coloris; tamen sub hoc albo et rotundo, vere et realiter corpus Christi laet.

Denique illud exemplum de Incarnatione non est ad rem. Nam in Christo propter unionem hypostaticam verissimæ sunt illæ propositiones: Hic Deus est homo, et hic homo est Deus; quia in utraque tam subjectum, quam prædicatum, pro eadem persona supponit. At in ista propositione, Hic panis est corpus Domini, pro diversis supponunt subjectum, et prædicatum, ut supra dictum est.

Porro Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. sess. XIII. cap. 4. ad idem nostrum argumentum respondere conatur. Ac primum respondet, panem in Eucharistia mutari, quia, ut dicit Ireneus, ex pane communi fit Eucharistia, duabus rebus constans, una terrena, altera coelesti. Atque hoc dicit sufficere, ut recte et vere dicamus, Panis est corpus Christi; licet panis non convertatur in corpus, sed simul cum illo maneat.

Deinde paulo infra repetitis Lutheri nugis de philosophia Aristotelis, dicit secundum morem Scripture sanctæ illa invicem prædicari, quæ divina ordinatione peculiari modo uniantur, licet in ejusmodi propositiones non quadret regula Aristotelis. Ad veritatem eorum harum propositionum dicit requiri tantum, ut significetur unio, et præsentia unius rei cum altera.

Exempla vero hæc adfert. Primum de Christo, in quo recte dicimus, Hic Homo est

(1) Joan VX, 25.

Deus; tametsi ad regulas prædicabilium non congruat ea propositio. Ubi tamen monet se non ponere unionem personalem inter panem, et corpus Christi, sed tantum uti similitudine incarnationis, ut ea usi sunt nonnulli veterum in eadem causa. Secundum exemplum Joan. xx. Dominus insufflavit, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, ubi ipsum corpus flatum, Spiritum sanctum vocavit, ut significaret cum eo flatu dari Spiritum sanctum. Tertium exemplum Matth. 3. Columba vocatur Spiritus sanctus, cum dicitur Joannes Spiritum vidisse, qui tamen non viderat, nisi columbam. Quartum exemplum dicit esse posse illas visibiles species, in quibus Angeli, vel Deus olim ostendebantur: nemo enim ausus fuit articulum inde facere, quod species illæ fuerint accidentia sine subjecto. Quintum exemplum: *Exergat Dominus*, nec tamen opus fuit transubstantiari lignum, vel aurum arce, Sextum exemplum in vulgari locutione. Nam de dolio et vino, dicimus, Hoc est vinum; de marsupio et pecuniis dicimus, Hæ sunt pecunie; de fasciis et infante dicimus, Hic est infans uteri mei. His exemplis jaclat Kemnitius gladio Spiritus se feliciter dissolvissse, vel præcidisse telam nostri argumenti.

Sed profecto nos non egemus gladio, ut telam solutionis ejus destruamus: est enim ea tela araneorum simillima, quæ levi flatu dissipari queat; nam multa dicit, sed nihil ad rem. Ad illud igitur de mutatione ex pane communi in Eucharistiam duabus rebus constantem, dico illam mutationem secundum veram Irenæi sententiam (ut nos lib. II. cap. 6. ostendimus) substantialem mutationem esse panis in carnem Christi, manentibus accidentibus, et proinde rem terrenam esse accidentia panis sensibilia, rem cœlestem, carnem Christi gloriosam: et hoc modo vere prædicari corpus Christi de pane Eucharistiæ, quia panis ille non est panis communis, id est, triticus, sed panis cœlestis. Ad secundum Lutheranos, qui per rem terrenam exponunt panem, per rem cœlestem intelligunt corpus Christi, nulla est ibi vera mutatio panis, sed sola adjunctio corporis Domini ad panem, quæ non est satis ut possit vere dici, Panis est corpus Christi: alioqui etiam vere dicere possemus in homine, Anima est corpus; et in Christo, Humanitas est Divinitas; et in ferro ignito (quod est exemplum Lutheri loco supra

citato ad illustrandam conjunctionem panis cum corpore Christi in Eucharistia), Ferrum est ignis, vel ignis est ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod subjungit Kemnitius de more, et usu Scripture, dico falsum esse in Scripturis illas tales propositiones inveniri, quales ipse fingit. Ac in primo quidem exemplo bis peccat Kemnitius. Primo, quia dicit illam propositionem, Hic homo est Deus, non esse veram secundum regulas Aristotelis: in quo satis ostendit, se non legisse, vel quod est credibilis, non intellexisse regulas Aristotelis. Posita enim assumptione humane naturæ ad personam Verbi, illa propositio verissima est secundum omnes regulas philosophiæ, cum pro eodem supposito supponantur tam *hic homo*, quam *hic Deus*. Nisi forte Kemnitius non agnoscat in Christo veram, et hypostaticam unionem duarum naturarum; quod sane insinuat, cum ait ejusmodi propositiones tantum significare unionem, et presentiam unius rei cum altera. Sed si hoc velit, aperte se Nestorianis favere significat: illi enim volebant inter hominem et Deum in Christo, esse tantum unionem et presentiam quamdam mutuum.

Secundo, quia dicit inter panem, et corpus Domini non esse personalem unionem; et tamen contendit, ita esse veram istam, Hic panis est corpus Christi, ut est illa, Hic homo est Deus. Nam aut vult non esse etiam personalem unionem inter Deum et hominem in Christo, quod est aperte Nestorianum; aut certe nescit quid loquatur, cum similitudinem ponat, et interim tollat fundamentum similitudinis. Tota enim ratio cur illa sit vera, Hic homo est Deus, est unitas personalis. Cum igitur hæc unitas ponatur in Christo, et non ponatur in Sacramento Eucharistiæ, nullo modo fieri potest, ut sint æque veræ, illa: Hic homo est Deus, et illa: Hic panis est corpus Christi.

Secundum exemplum non est ad rem. Non enim Dominus dixit, Hæc insufflatio est Spiritus sanctus; sed insufflando dixit: *Accipite Spiritum sanctum*: ubi solum ostendit, se signo exteriori representare id, quod interna, et invisibili operatione faciebat. Unde illa verba: *Accipite Spiritum sanctum*, non faciunt hunc sensum: *Accipite hæc insufflationem*, quæ est Spiritus sanctus, sed hunc: *Accipite in hæc insufflationem*, seu per hæc insufflationem, ut per signum et causam instrumentalem, donum Spiritus sancti.

Tertium exemplum simile est superiori. Nusquam enim expresse legimus, Columba est Spiritus sanctus; sed solum legimus, visum a Joanne Spiritum sanctum descendentem sicut columbam; nam omnes Evangelistæ, Matth. cap. III. Marc. cap. I. Luc. cap. III. Joan. cap. I. addiderunt particulam similitudinis, vel tanquam, vel sicut, vel quasi. Ex quo intelligimus, columbam signum duntaxat Spiritus sancti fuisse, et Spiritum sanctum in columba, ut in signo visum.

Quartum exemplum, est merum parergum. Nec enim disputamus nunc, an accidentia panis maneant sine subjecto, sed an sit vera propositio in proprio sensu: Hic panis est corpus Christi: nusquam autem invenit Kemnitius hanc propositionem in totis Bibliis, Corpus ab Angelo assumptum est ipse Angelus.

Quintum exemplum simile est secundo. Cum enim elevabatur arca, dicebat Moses: *Exergat Dominus*, non quod arcam appellaret Dominum, sed quia simul cum arca Dominus procedebat cum filiis Israel, et viam demonstrabat.

Sextum exemplum indicat sapientiam Kemnitii. Nam antea dixerat cum Luthero, ejusmodi propositiones non convenire cum regulis philosophiæ, et esse Scripturarum proprias, et oportere intellectum captivare, si eæ credendæ sint; nunc autem vult esse adeo vulgares, tritas et faciles, ut in communi sermone quotidie usurpentur. Istud nimirum est sapere. Sed nec in istis vulgaribus exemplis aliquid simile nostræ propositioni invenire potuit. Nam etsi dolium vino plenum, et marsupium plenum pecuniis, et infantem fasciis circumligatum, simpliciter vinum, pecunias, et infantem nominamus, tamen nemo diceret, Dolium est vinum, marsupium est pecunia, fasciæ est infantulus; ut ipsi vere dici volunt, Panis est corpus Christi.

Sed licet adversarii evidentissime convincantur ex eo, quod volunt illud pronomen, *Hoc*, significare, Hic panis; posset tamen aliquis dicere, in Eucharistia manere quidem panem cum corpore Domini, sed illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicta esse solum de corpore Domini, ita ut pronomen, *Hoc*, supponat in confuso pro eo, quod continetur sub speciebus (ut nos supra diximus) et tamen virtute prædicati determinetur ad corpus Domini, et nulla mentio fiat substantiæ panis,

licet ibi maneat. Nam abstrahentium non est mendacium: et exempla esse possunt illa, quæ attulit Kemnitius. Nam de dolio vini, recte dicimus, Hoc est vinum; quæ tamen sint ibi duæ substantiæ, una vini, altera dolii: et similiter de marsupio, et pecuniis dici potest, Hæ sunt pecuniæ.

Respondeo, absolute ex verbis Domini colligi transubstantiationem. Nam in propositionibus de re continente, et contenta pronomen, *Hoc*, potest quidem demonstrare alterutrum, id est, tam rem continentem, quam rem contentam: recte enim dicimus de dolio vini, Hoc est dolium, et etiam, Hoc est vinum. At cum demonstratur res contenta, demonstratur una res tantum, et excluduntur omnes aliæ, quæ ibi continerentur, et proinde ex modo communi loquendi falsa est demonstratio, si plura conlineantur. Verbi gratia, si quis de dolio, ubi sit vinum et oleum, dicat, Hoc est vinum, fraudator censetur. Illud enim (Hoc est vinum) ex modo communi loquendi significat. In hoc dolio nihil est, nisi vinum. Pari ratione, si quis de marsupio pleno partim auro, partim argento, dicat: Hoc est aurum; vel de sacco pleno partim tritico, partim arena, diceret: Accipe et utere, hoc enim est triticum; deceptor jure haberetur. Eodem igitur modo illa verba: *Hoc est corpus meum*, ex modo communi loquendi, quidquid sit de metaphysicis subtilitatibus, significant sub illis speciebus non fuisse aliud quam corpus Domini; si enim fuisset etiam panis, debuisset Dominus dicere: Hic, id est, in hoc pane, est corpus meum, aut certe, hoc non tantum est panis, sed etiam corpus meum.

Sed dicit aliquis: totus panis est res continens respectu corporis Domini; ergo etc. sicut de dolio vini dicimus, Hoc est vinum, licet dolium sit substantia, et sicut de Angelo apparente in forma humana, dici posset: Hic est Angelus Raphael, licet illa forma corporalis esset etiam substantia.

Respondeo: In Eucharistia sola accidentia locum habent rei continentis; substantia autem panis, aut ibi non est (ut Catholici credunt) aut si ibi est, ut voluit Lutherani, est res contenta simul cum corpore Christi, et proinde falsa est propositio: Hoc est corpus, si ibi sint duæ substantiæ. Quod autem sola accidentia sint res continens, ex eo patet, quod corpus Christi non est in pane, ut in vase, aut in loco, sed est et substantia sub accidentibus. Nam inde est, quod ex

natura rei, posita consecratione, ad motum illorum accidentium movetur corpus Christi, et ad illorum elevationem elevatur, ad illorum depressionem deprimitur, et ad illorum corruptionem desinit ibi esse corpus Christi, quomodo desineret substantia panis, si ibi fuisset. Quod non videmus in exemplis allatis de vino, et Angelo, quia illa non manent ut substantiæ sub accidentibus; sed ut res in vase, vel in loco: non enim ad motum corporis assumpti, movetur Angelus necessario, et ex natura rei, sed posset non moveri, et quando movetur, voluntarie movetur, imo ipse est qui movet illud corpus: et quando dissolvitur illud corpus, non necessario Angelus desinit esse in eo loco, sed potest manere, si velit.

Adde, quod licet in verbis Domini esset aliqua obscuritas, vel ambiguitas, ea tamen sublata est, per multa Concilia Catholica Ecclesie, et Patrum consensum.

CAPUT XX.

Transubstantiatio probatur testimoniis Patrum

Jam testimoniis veterum Patrum res eadem est demonstranda, id quod necessario faciendum est: siquidem adversarii jactant, transubstantiationem, non fuisse cognitam ante annum Domini 1200, id est, usque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III.

Lutherus in lib. *de Captivitate Babyl.* cap. 1. non semel affirmat, transubstantiationem esse inventum S. Thome, et opinionem Thomistarum, et ibidem indicat eam opinionem probatam fuisse a Papa, in cap. Firmiter, quod caput deproptium est ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III, ubi Lutherus turpiter labitur in historia: siquidem S. Thomas nondum natus erat, cum ederetur cap. Firmiter, et Concilium illud celebraretur. Constat enim Concilium celebratum anno 1215, sanctum vero Thomam natum postea anno 1224. Petrus Martyr in libro *contra Stephanum Gardinerum* objecto 128, Innocentium III, cum Concilio Lateranensi facit auctor in primum transubstantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Joan. Calvinus lib. IV. Institut. cap. 17. § 43. eodem respexit, cum ait, tempore S. Bernardi nondum innotuisse orbi transubstantiationem. Idem quoque significat Martinus Kemnitius in. 2. par. Exam. Concil. Trident. sess. XIII. cap. 4. ubi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuisse in Ecclesia.

Igitur ad hoc mendacium refellendum, adducenda erunt testimonia Patrum ab Apostolorum tempore, usque ad tempora Innocentii III, sive ad annum Domini 1200. Prima ætate post Apostolos ab anno Domini 100 ad 200, floruerunt Justinus et Irenæus. Justinus in Apologia 2. prope extrema, dicit, eam cibum ex quo carnes nostræ aluntur, id est, panem prece verbi Dei sanctificatum, esse carnem Domini. Irenæus lib. IV. cap. 34. « Quomodo, inquit, constabit eis cum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui, etc. » Uterque igitur vult hanc propositionem esse veram, panis consecratus est corpus Domini. Atqui hæc vera esse non potest, sine mutatione Panis in corpus Domini, neque enim panis manens panis, esse potest corpus Domini, ut supra ostendimus; igitur mutatio fit, et eo modo panis mutatus, vere est corpus Domini.

Ab anno 200 ad 300, floruerunt Tertullianus et Cyprianus. Tertullianus lib. IV. in Marcionem: « Acceptum panem, inquit, corpus suum facit, dicendo: Hoc est corpus meum. » At quomodo potuit panis fieri corpus sine sui mutatione? Cyprianus in serm. de Cæna Domini: « Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effligit, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro. » Hic plane vides, panem mutari quoad naturam seu substantiam, et tamen effligem, id est, accidentia remanere; et hoc est quod vocamus transubstantiationem.

Ab anno 300 ad 400, floruerunt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gregorius Nyssenus et Gaudentius. Cyrillus catechesi 4. mystagog. « Aquam, inquit, aliquando mutavit in vinum, et non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutavit. » En realem mutationem. Paulo infra: « Sub specie panis datur tibi corpus et sub specie vini datur tibi sanguis. » En accidentia panis, quæ remanent. Et infra: « Hoc sciens, et pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur a nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat. » En absentiam substantiæ panis, manente colore, et sapore, et proinde integram transubstantiationem.

Ambrosius lib. de iis, qui initiantur my-

steris, c. IX. « Quantis utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit? majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. » Ecce non manet panis, quem natura formavit, et tamen accidentia manent, ut experimento constat: ergo substantia mutata est, accidentibus non mutatis.

Gregorius Nyssenus in orat. magna catechetica, cap. 37. « Recte Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari. » Et infra: « Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (panis et vini) naturam mutans. » Et hic vides naturam panis mutari, manente specie exteriore: nam ideo dicit mutari naturam rerum, quæ videntur.

Gaudentius tract. 2. de Exodo: « Ipsa naturarum creator et Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus, quia et potest, et promisit, efficit proprium corpus, et qui de aqua vinum fecit, de vino sanguinem suum facit. »

Ab anno 400 ad 500, floruerunt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, et Eusebius Emisenus, Joannes Chrysostomus homil. 83. in Matth. « Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus; qui vero sanctificat ea, et immutat, ipse est. » Et homil. de Eucharistia in Eneceus: « Num vides panem, num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit: ne sic cogites. Sicut enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic et hic puta mysteria consumi corporis substantia. » Hic etiam videmus totam substantiam mysteriorum, id est, panis consecrati, consumi ab adveniente substantia corporis Domini, ut ceram ab igne: et tamen manere exteriorem speciem panis, ut sensus ipsi testantur.

Augustinus in serm. quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corinth. « Non omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi. » Adverte, non dixisse Augustinum, Panis est corpus Christi, ut Lutherani loqui solent, sed « Fit corpus Christi. » Quæ verba mutatiorem significant panis in corpus; ut quidem Zwingliani utemque respondere possent, mutatione significationis ex pane fieri corpus: at Lutherani quid respondere possint, nescio. Nam ipsi volunt realiter corpus Domini adesse in Cæna: Au-

gustinus autem dicit, panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Augustini sententia, panem reipsa converti in corpus. Item serm. 28. de verbis Domini: « Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur; ubi Christi verba deproptia fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait, Panem nostrum? panem quidem dixit, sed *et hoc* hoc est, supersubstantialem: non iste panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vite æternæ qui animæ nostræ substantiam fulcit. » Thomas Waldensis tom. II. cap. 83. citat alium locum ex lib. Augustini de corpore Domini, quem dicit se transcripsisse ex antiquissimo libro, antiqua valde manu descripto: « Nec credendum est, inquit, quod substantia panis vel vini remaneat; sed panis in corpus Christi, et vinum in sanguinem vertitur, solummodo qualitibus remanentibus. » Suspicio eum librum non Augustini, sed Alcuini esse: nobis tamen satis est antiqui auctoris fuisse.

Cyrillus Alexandrinus in epist. ad Calosyrium: « Ne horreremus carnem, et sanguinem apposta sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus influit oblati vim vite, convertens ea in veritatem propriæ carnis, ut corpus vite quasi quoddam semen inveniant in nobis. »

Eusebius Emisenus, seu quicumque auctor libri, serm. de corp. Domini: « Quando benedicende verbis celestibus creaturæ saceris altaribus imponuntur, antequam invocatione summi numinis consecrentur, substantia illi est panis et vini; post verba autem Christi, corpus et sanguis est Christi. Quid mirum est autem, si ea que verbo creare potuit, possit creata convertere? »

Ab anno 500 ad 600, floruit S. Remigius Remensis, qui in cap. 10. prioris ad Corinth. sic loquitur: « Caro, quam Verbum Dei Patris assumpsit in utero virginali, in unitate suæ personæ, et panis, qui consecratur in altari, unum corpus Christi sunt; sicut enim illa caro corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed unum corpus. »

Post annum Domini 600, Gregorius Papa I, teste Paulo Diacono in ejus vita, ita coram populo locutus est: « Præseus conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, panem et vinum aqua mixtum manente propria specie, in carnem et